

ROBERT ŁOŚ

Uniwersytet Łódzki

SOFT POWER – DEFINICJA, ŹRÓDŁA I SPOSÓB ODDZIAŁYWANIA¹

Soft power: Definition, source and method of impact

The issue of understanding the power of modern states has not lost its relevance. This can be seen in the different understanding of power in the world. This is despite changes in the international system and a different view of state power. Due to these changes, in addition to obvious determinants of state power, such as military or economic determinants, those defined by soft power should also be taken into account. While this concept was disseminated by J. Nye, it is not new in the literature on the subject. However, it only gained recognition in the late twentieth century, when attempts were made to interpret the growth of the power of states and of superpowers in particular. Then, state power was evaluated by using the terms: hard and soft power. Soft power has its source in norms, values, culture and foreign policy. These basic sources of power affect other international entities to a large extent due to their attractiveness. This attractiveness is accepted (or not), increasing the importance of the state.

Keywords: definition of soft power, resources and mechanism of the impact of soft power

DEFINICJA POJĘCIA

Soft power jest pojęciem, które w sensie badawczym jest zjawiskiem stosunkowo młodym². Mimo tendencji do postrzegania go wy-

¹ Artykuł powstał w wyniku badań nad projektem badawczym „Soft power we współczesnych stosunkach międzynarodowych”, będącym grantem Narodowego Centrum Nauki (UMO – 2011/01/B/HS5/00678).

² B. Hocking, *Rethinking the New Public Diplomacy*, w: *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, ed. J. Melissen, London 2005, s. 35.

łącznie jako pomysłu „zachodniego”, faktycznie pojęcie to pojawiło się już w VII wieku p.n.e., a za jej autora uważa się chińskiego filozofa LaoTsu. Pojęcie to zostało uznane za warte uwagi przez brytyjskiego realistę Eduarda H. Carra³, który wyróżnił trzy możliwe kategorie międzynarodowej potęgi: militarną, ekonomiczną oraz siłę wpływu. Właśnie ta ostatnia kategoria oznaczała sposób i zdolność państwa do wpływania na opinie innych narodów. Zdolność taka wiąże się również z siłą przyciągania odpowiedzialną za kształtowanie opinii publicznej.

Pojęcie *soft power* zostało dostrzeżone przez profesora Harvardu, Josepha Nye’a, Jr., który użył tego sformułowania, w znacznym stopniu modyfikując je w kilku swoich książkach⁴. Nye uznał, że siła ta to umiejętność kształtowania opinii innych, poprzez możliwości przyciągania. Zgodnie z tym *soft power*⁵ jako rodzaj siły składa się z politycznych wartości, wzorców kulturowych i idei. To odróżnia ją od *hard power*, bazującej na sile militarnej, politycznej przemocy i presji ekonomicznej. Warto przy tym wymienić rozbieżności terminologiczne, jakie związane są ze słowem *power* (*hard* i *soft*), które może być określane jako potęga, siła czy władza. Wydaje się jednak, że tłumaczenie jako miękka siła najbardziej oddaje istotę określenia *soft power*⁶.

Nye, definiując *soft power*, początkowo koncentrował się na zasobach i przynależnych im konkretnych sposobach działania. Do *hard power* zaliczył siłę militarną z przymusem i zasoby ekonomiczne z zachętą, zapłatą, sankcjami i łapówką. Do *soft power* należały: atrakcyjność, ustanowienie agend, wartości, kultura, polityka i instytucje⁷.

W toczącej się dyskusji badacz uznał, że miękka siła nie może być identyfikowana jedynie z zasobami. Uważał, że z każdego pozio-

³ E. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*, New York 1964, s. 108.

⁴ J. Nye Jr., *Bound to Lead: the Changing Nature of American Power*, New York 1991; *The Paradox of American Power*, New York 2002; *Soft Power: The Means to Success In World Politics*, New York 2005; *Przyszłość siły*, Warszawa 2013.

⁵ J.S. Nye Jr., *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, Warszawa 2007, s. 35; Y. Watanabe, D. McConnel, *Soft Power Superpower. Cultural and National Assets of Japan and the United States*, New York 2008, s. 101 i nast.; D. Miłoszewska, *Trójplaszczynowa szachownica. Segmentacja „wielkiej polityki” w rozważaniach J. Nye’a*, Częstochowa 2010.

⁶ B. Piskorska, *Soft power w polityce UE wobec państw Partnerstwa Wschodniego*, Lublin 2017, s. 40–45.

⁷ J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces...*, s. 37; K. Ifantis, *Soft Power: Overcoming the Limits of the Concept*, w: *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, ed. B.J.C. McKercher, Oxon 2012, s. 441–452.

mu zasobów można wytworzyć *soft power*, ale też nie można z miękką siłą identyfikować instytucji, które mają za pomocą przekupstwa zmienić preferencje innych. Mechanizm działania został przez niego uznany za decydujący o przynależności do określonej kategorii siły⁸. Zasoby ekonomiczne użyte w odpowiedni sposób nie muszą działać jako przymus, ale jako przyciąganie. Dlatego tak ważne jest, aby przy wyborze zasobów wybrać najbardziej optymalne narzędzia⁹. Ponadto zaniechano tak kategorycznego identyfikowania *soft power*, które mogło być jedynie wykorzystywana przez władze demokratycznego państwa, stojącego po dobrej „stronie mocy”. Przyjęto, że *soft power* jest skuteczne i możliwe do użycia nawet przez rządy autorytarne, niekoniecznie w dobrej sprawie¹⁰.

Krytycznie do koncepcji Nye’a podszedł Steven Lukes, który uważa, że w analizie ważna jest ocena skuteczności wpływu *soft power* i skupienie się nad zmianą motywacji podmiotów, na które ma oddziaływać miękka siła. Dotyczy ona możliwości manipulowania tym, co inni myślą, czego chce opinia, zatem odnosi się do kształtowania pragnień¹¹. Twarda siła jest używana wówczas, gdy szanse na zmianę działania innego podmiotu są niewielkie, a miękka, gdy można zmienić rzeczywistość¹².

W dyskusji na temat zdefiniowania *soft power* Jeremy Ryfkin uznał, iż miękka siła polega głównie na przeciąganiu ludzi na swoją stronę (*co-opting*), nie zaś na ich przymuszanie (*coercing*)¹³. W ramach tak zakreślonej definicji mieszczą się także miękkie formy normatywne, lecz już poza jego granicami pozostają tzw. miękkie środki bezpieczeństwa¹⁴.

Walter Russel Mead, odnosząc się do podziału siły dokonanej przez Nye’a, proponował wyróżnić jej trzy poziomy. Twarda siła dzia-

⁸ J.S. Nye, *Think Again: Soft Power*, „Foreign Policy” 2006, February, http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3393

⁹ J.S. Nye, Jr., *Power and Foreign Policy*, „Journal of Political Power” 2011, t. 4, nr 1, s. 9–24.

¹⁰ C. Layne, *The Unbearable Lightness of Soft Power*, w: *Soft Power and US Foreign Policy*, eds. I. Parmer, M. Cox, London 2010, s. 51–82.

¹¹ S. Lukes, *Power, A Radical View*, London 1974.

¹² S. Lukes, *The Power to Lead*, New York 2008, s. 28; *idem*, *Power and the Battle for Hearts and Minds: On the Bluntness of Soft Power*, w: *Power in World Politics*, eds. F. Berenskoetter, M.J. Williams, London 2007.

¹³ J. Ryfkin, *Europejskie marzenie. Jak europejska wizja przyszłości zaćmiewa „americandream”*, Warszawa 2005, s. 364.

¹⁴ J. Schell, *The Unconquerable World. Power, Nonviolence and the Will of the People*, New York 2003, s. 186–214.

ła jako ostra – *sharp*, druga to tzw. lepka *stick*, a więc siła „przyciągania” gospodarki dominującego państwa oraz trudny mechanizm odwrotu w celu zmiany kursu politycznego¹⁵. Trzecią siłę stanowił właśnie jej miękki wymiar – *soft*

Warto uwzględnić, że zbliżone do pojęcia *soft power* były poglądy na władzę Maxa Webera. Uznał on że można wpływać bez konieczności stosowania groźby, użycia przemocy, podkreślając istotę dobrowolnych nawyków oraz zwyczajów¹⁶. W pewnej mierze zatem określenie *soft* może oznaczać siłę, jak i władzę. Z kolei u Michela Foucaulta miękka władza to *gouvernementalite* (rządomyślność), co oznacza posiadanie władzy budowanej na zespoleniu instytucji, procedur, mechanizmów umożliwiających kontrolę społeczną¹⁷.

Z kolei Robert Dahl już w latach pięćdziesiątych XX wieku określił część siły państwa, która może sprawić, aby inni postępowali wbrew swym uprzednim preferencjom¹⁸. Podstawą takiego kroku badawczego było rozumienie władzy jako zjawiska interpersonalnego, polegającego na celowym wpływaniu na innych, m.in. za pomocą kształtowania oraz dystrybuowania wartości według uznawanego wzorca kulturowego czy też cywilizacyjnego¹⁹. W pewnej mierze o możliwościach nowej twarzy władzy wypowiedzieli się Peter Bachrach i Morton Baratz²⁰, według których w miękkiej wersji władzy podmioty posługują się atrakcyjnością bądź instytucjami, zyskując przez nie legitymizację działań.

Kenneth Boulding wyodrębnił trzy rodzaje władzy: militarną, opartą na destrukcji lub skłanianiu do zniszczenia; ekonomiczną, opartą na produktywności bądź zapłacie; miękką, opartą na integracji bądź jednoczeniu ludzi, aby się identyfikowali z podmiotem oddziaływającym²¹.

¹⁵ W.R. Mead., *America's Sticky Power*, „Foreign Policy” 2004, March/April, 2004, s. 48; *idem*, *Power, Terror, Peace and War. America's Grand Strategy in a World of Risk*, New York 2004.

¹⁶ F. Berenskoetter, *Unity in Diversity? Power in World Politics*, <http://www.eisa-net.org/be-bruga/eisa/files/events/turin/Berenskoetter-turin%20paper%20power.pdf>, s. 18 [dostęp: 25 września 2014].

¹⁷ M. Szlinder, *Krytyka koncepcji neoliberalnego zarządzania Michela Foucaulta*, „Preteksty. Czasopismo Studentów Instytutu Filozofii UAM” 2011, nr 1.

¹⁸ R.A. Dahl, *Who Governs: Democracy and Power in an American City*, New Haven 1961, s. 213.

¹⁹ F. Berenskoetter, *Unity in Diversity...*, s. 6.

²⁰ P. Bachrach, M. Baratz, *Two Faces of Power*, „The American Political Science Review” 1962, t. 56, nr 4, s. 947–952.

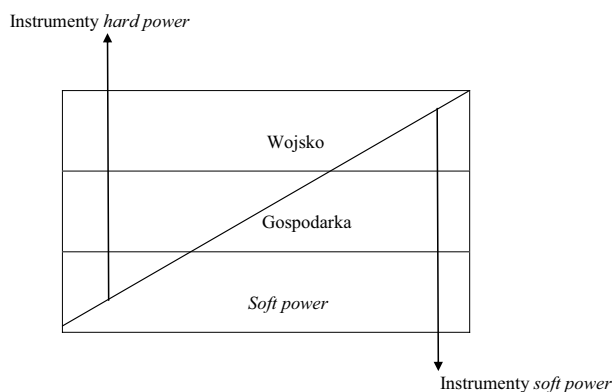
²¹ K. Boulding, *Three Faces of Power*, London 1989, s. 15.

W określeniu miękkiej siły warto uwzględnić stanowisko Hansa Morgenthau'a, według którego istnieje dwutorowe pojmowanie siły, łączące kwestie niematerialne z materialnymi²². Jest to ściśle związane z traktowaniem *soft power* jako „drugiej twarzy siły”, służącej osiąganiu pewnego celu za pomocą innych środków wpływu i oddziaływania²³.

Autorów zainteresowanych problemem jest wielu i analiza ich poglądów pozwala stwierdzić, że określenie *soft power* uległo ewolucji zgodnie z różnymi tendencjami badawczymi, podobnie zresztą jak definicja potęgi i siły. Biorąc to pod uwagę, należy przyjąć, że aby określić, czym jest *soft power*, należy oddzielić zasoby od użytych instrumentów, które w dużej mierze przesądzą o klasyfikacji siły. Rysunek 1 przedstawiający podział zasobów pozwala określić kategorie siły i zdecydowanie wiązać to z instrumentami. Użyte narzędzia przesądzą o kwalifikacji siły i praktycznie każdy zasób można wykorzystać do tworzenia miękkiego oddziaływania, oczywiście w stosownej proporcji. Należy jednak podkreślić, że tak zastosowany podział nie oznacza bezpośredniego przeniesienia proporcji na ich realny wpływ²⁴.

RYSUNEK 1

Podział *soft* i *hard power* z uwzględnieniem zasobów i sposobów oddziaływania

Źródło: badania własne.

²² H. Morgenthau, *Politics Among Nations*, New York 1948, s. 90–95.

²³ D. Miłoszewska, *Trójpłaszczyznowa szachownica...*, s. 56.

²⁴ S. Patrick, *World Order: What Exactly Are the Rules?*, „The Washington Quarterly” 2016, nr 6, s. 11–22, http://twq.elliott.gwu.edu/sites/twq.elliott.gwu.edu/files/downloads/TWQ_Spring2016_Patrick.Pdf [dostęp: 17 stycznia 2018]; M. Barnett, R. Duval, *Power in International Politics*, „International Organization” 2005, nr 1, s. 39–75, <http://dx.doi.org/10.1017/S002081830505001> [dostęp: 15 stycznia 2018].

Reasumując, należy uznać, że *soft power* pomimo różnic terminologicznych jest siłą, która jest związana z elementami kultury, wartości, edukacji, sprawności instytucji państwa czy dyplomacji. Do niej zalicza się także pewne aspekty ekonomii, jak np. innowacyjność oraz udział w tworzeniu i funkcjonowaniu rozbudowanych struktur i norm społeczno-gospodarczo-politycznych.

ŹRÓDŁO *SOFT POWER*: SIŁA MILITARNA I EKONOMICZNA

Hard power ma własną, atrakcyjną stronę, która jest dopełniona przez (lub dopełnia) miękkie narzędzia wpływu²⁵. Część podmiotów może tworzyć klimat przyciągania, posługując się siłą oraz nimbem zwyczajcy w sferze wojskowej albo świetnie działającą gospodarkę gwarantującą wysoki poziom życia ludzi. Co więcej, twarde źródła potęgi odpowiadają również za charakterystykę stworzonych instytucji ponadnarodowych, mających tworzyć legitymizację dla działań państwa dominującego²⁶.

Siła wojskowa w olbrzymim stopniu tworzy *hard power* i nadal pozostaje ważnym elementem polityki²⁷. W pewnych przypadkach użycie siły militarnej w sposób tradycyjny przez znaczący podmiot międzynarodowy przypomina o istocie tej siły oraz uznaniu jej znaczenia w programach bezpieczeństwa czy też nakreślaniu strategii użycia określonych środków polityki zagranicznej²⁸. Siła wojskowa w znacznym stopniu określa i zbliża sojuszników, ułatwiając wykorzystanie *soft power*. Z pewnością tworzą *soft power* akcje humanitarne z konieczną ochroną wojskową.

Zasoby ekonomiczne mogą tworzyć zarówno twardą jak i miękką siłę. Udany model gospodarczy wytwarza potencjał do wykorzystania w różnych aspektach siły, ale może też przyciągać innych w celu naśladowania. Błędem jest jednak twierdzenie, że XXI wiek jest wiekiem geoeconomii. Dyfuzja władzy niepaństwowych podmiotów, w tym korporacji transnarodowych, określa limity korzystania z instrumentów ekonomicznych w strategiach państw. Te często mają trudności we władaniu siłą ekonomiczną, dlatego że uczestnicy rynku są trud-

²⁵ J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces...*, s. 56.

²⁶ J.S. Nye, *Limits of American Power...*, s. 553; R. Cooper, *Hard Power...*, s. 173.

²⁷ R. Smith, *Przydatność siły militarnej. Sztuka wojenna we współczesnym świecie*, Warszawa 2010; R.O. Keohane, J.S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston 1977, s. 27.

²⁸ R. Cooper, *Hard Power...*, s. 168.

ni do kontrolowania²⁹. Upatrywanie siły ekonomicznej jako poważnej części *hard power* może okazać się mało skuteczna, ale ma znaczenie w wymiarze *soft*. Prostym przykładem wykorzystania ekonomii jest możliwość udzielania pomocy rozwojowej w celu tworzenia bogactwa i pomyślności społeczeństwa.

Warto również zauważyć, że wraz z umacnianiem się potęgi ekonomicznej i militarnej rośnie pewność siebie i przekonanie o wyższości własnej kultury, wartości instytucji państwa – to co można określić jako źródło siły miękkiej. Dla innych narodów staje się ona atrakcyjna. Natomiast wraz ze słabnięciem potęgi gospodarczo-militarnej następuje zwątpienie we własne siły, pojawia się kryzys tożsamości, szukanie klucza do sukcesów w innych kulturach. Można więc założyć, że miękka siła jest tylko wtedy skuteczna, jeśli znajduje oparcie w twardej.

Znakomicie relacje twardej i miękkiej siły określił Nail Ferguson, który uznał „*soft power* jako delikatną rękawiczkę leżącą na żelaznej ręce”³⁰. Stąd w próbach określenia czym jest *soft power* może powstać wrażenie, że samo główne pojęcie zostało zamazane poprzez terminologiczne rozszerzanie, które powoduje, że *soft power* może przyjąć każdą formę i być dowolnym procesem w stosunkach międzynarodowych. Stąd olbrzymie kłopoty z określeniem tej siły jako przedmiotu badawczego³¹.

ŹRÓDŁO *SOFT POWER*: NORMY I WARTOŚCI

W teoriach stosunków międzynarodowych przeważa tendencja do traktowania siły oraz norm czy wartości jako dwóch wzajemnie się wykluczających kategorii. Normy należy postrzegać jako integralny składnik władzy w stosunkach międzynarodowych przynależący do *soft power*. Normy pełnią ważną rolę w procesie legitymizacji³² oraz dają znaczące korzyści polityczne. Działanie na arenie międzynarodowej w imię prawa międzynarodowego czy obowiązujących norm jest zawsze bardziej korzystnie postrzegane niż gdy jest prowadzone

²⁹ J.S. Nye, *The Future of Power...*, s. 80.

³⁰ N. Ferguson, *Colossus: The Price of America's Empire*, New York 2004, s. 24. *Soft power is merely the velvet glove concealing an iron hand.*

³¹ J.S. Nye, *Soft Power Theory and Its Revelation Towards Ideological and Political Education*, „Humanities and Social Sciences” 2017, nr 5, s. 69–74, <http://www.sciencepublishinggroup.com/j/hss> [dostęp: 15 stycznia 2018].

³² N. Stammers, *A Critique of Social Approaches to Human Rights*, „Human Rights Quarterly” 1995, nr 17, s. 488.

w imię własnego bezpieczeństwa narodowego. Kiedy państwa podejmują działania jedynie z powodów własnego bezpieczeństwa, trudniej jest im znaleźć partnerów. Dlatego ważne jest, by akcje inicjowane na arenie międzynarodowej miały charakter uniwersalny, a nie jawiły się jedynie jako dbanie o wąski interes narodowy, gdyż wówczas trudniej o zdobycie szerszego poparcia.

Normy same w sobie są dość trwałe i nie mogą zostać szybko zmienione, ponieważ przywiązanie do nich jest efektem długiego i powolnego procesu socjalizacji. Nie mogą być też wykorzystywane przez państwa, które podejmują działania niezgodne z ogólnie przyjętymi zasadami. To przywiązanie do wartości i norm jest źródłem siły tych państw, które się do nich odwołują i są wiarygodne dla innych, gdy ich polityka i zachowanie jest zgodna z przyjętymi zasadami.

Pomimo określonej natury norm, prawo międzynarodowe nie jest stałym zestawem zasad, gdyż przechodzi ciągłą ewolucję³³. Ewolucja norm jest naturalna, ale już poparcie dla nowych zasad i używanie ich później do wsparcia polityki międzynarodowej jest znacznie trudniejsze i kosztowniejsze niż odwoływanie się do już istniejących. Powszeczenie akceptowane normy stwarzają dobrą płaszczyznę do osiągnięcia konsensusu i porozumienia dzięki czemu ułatwiają efektywne działanie, zwiększając zatem możliwości *soft power*³⁴.

Oczywiście bardzo ważne jest, by retoryka stosowana przez podmiot międzynarodowy, np. państwo, była tożsama z prowadzonymi działaniami³⁵. Sama deklaracja dotycząca wartości ma przede wszystkim stymulować innych do kooperacji bądź naśladownictwa w określonym środowisku międzynarodowym. Na bazie szacunku dla państwa przestrzegającego zasad dąży się do zbudowania rzeczywistej więzi pomiędzy graczami politycznymi, co ma prowadzić do występowania zjawiska fuzji interesów wynikającej z owych wspólnych racji i stanowisk.

Podążanie za ideałami oraz wartościami jest o tyle ważne, iż może to, prócz produkowania miękkiego oddziaływania, tworzyć takie społeczne emocje, jak poczucie bezpieczeństwa czy tożsamość wspólnoty. Mogą też one inspirować do aktywności na rzecz ustalonego celu politycznego. Przejawem wartości jest styl uprawiania polityki,

³³ M. Byers, *Custom, Power and Power of Rules. International Relations and Customary International Law*, Paper back, London 1999, s. 3.

³⁴ J.G. Ikenberry, *After Victory. Institutions, Strategic Restraint and the Rebuilding of Order after Major Wars*, London 2000, s. 28.

³⁵ J.S. Nye, *Soft power. Jako osiągnąć sukces...*, s. 158.

co stanowi główny determinant sprzyjający *soft power*, bez względu na to, czy jest to działanie doraźne, czy długoterminowe³⁶. Dlatego też tak ważne jest urzeczywistnianie wartości w poczynaniach skierowanych na system światowy³⁷. Przy takich założeniach skuteczne działanie musi owocować wzrostem miękkiego wymiaru siły.

ŹRÓDŁO *SOFT POWER*: KULTURA

Kultura jako istotny czynnik kształtujący stosunki międzynarodowe nie była traktowana jako element szczególnie ważny. W ocenie tego czynnika nastąpił jednak wyraźny zwrot i kulturze przypisuje się większą rolę w kształtowaniu zachowań, postaw, percepcji świata, tworzonej współpracy czy powstawania konfliktu. Na pozycję kulturową państwa wpływa stopień powszechności kultury, popularność języka, rozwój edukacji, nauki, tradycje wymiany, kultura prawna i polityczna, rola inteligencji³⁸.

Uwzględniając wieloaspektowe rozumienie i funkcjonowanie kultury na wielu poziomach, należy przyjąć, że jest ona ważnym zasobem siły³⁹. Państwa coraz częściej uświadamiają sobie znaczenie kultury i możliwość jej efektywnego wykorzystania w kreowaniu własnej siły, a co również ważne wizerunku. Poszczególne państwa dysponują zróżnicowaną ofertą kulturową często wynikającą z odległych historycznie dziejów, co może wzmacniać ich potencjał⁴⁰. Ponadto kultura integruje grupę wokół pewnych wartości, które są porównywane z wartościami innych ośrodków cywilizacyjnych.

Kultura promująca wartości uniwersalne podzielane przez innych zwiększa prawdopodobieństwo osiągnięcia określonego celu przez państwa. Uniwersalność danej kultury oraz zdolność kształtowania prawa oraz instytucji regulujących obszary działalności międzyna-

³⁶ *Ibidem*, s. 162.

³⁷ J.S. Nye, *Limits of American Power...*, s. 552; Ch. Hill, S. Beadle, *Attraction: Soft Power and the UK's World*, London 2014.

³⁸ M. Dobroczyński, *Międzynarodowe szanse polskiej kultury i nauki*, „Sprawy Międzynarodowe” 1986, nr 3, s. 7–15; A. Pennycook, *The Cultural Politics of English as an International Language*, London 2014.

³⁹ R. Zenderowski, K. Cebul, M. Krycki, *Międzynarodowe stosunki kulturalne*, Warszawa 2010, s. 313; W.J. Burszta, M. Juskiewicz, *Słowo wstępne: kłopot zwany kulturoznawstwem*, w: *Kulturoznawstwo: dyscyplina bez dyscypliny?*, red. W.J. Burszta, M. Juskiewicz, Warszawa 2010, s. 8; R. Łoś, *Kultura jako źródło siły państwa. Zagadnienia wstępne*, „e-Politikon” 2016, nr XVIII, s. 5–26.

⁴⁰ K. Culligan, J. Dubber, M. Lotten, *As Others See US: Culture, Attraction and Soft Power*, London 2014, s. 23 i nast.

rodowej według własnego uznania, aksjologii oraz interesów stanowi obecnie zasadnicze źródło potęgi w systemie międzynarodowym⁴¹. W rozpowszechnianiu kultury, głównie popularnej, bardzo użyteczne mogą być podmioty prywatne. Kultura masowa, korzystając z różnorodności podmiotów, jest zarazem tanim i bardzo przydatnym składnikiem *soft power*.

Trudno uzyskać jednoznaczną odpowiedź na pytanie, który rodzaj kultury, wysoka czy popularna, zwiększa *soft power*⁴². Problem w ocenie oddziaływania obydwu rodzajów kultury polega na dominacji kultury masowej, której wytwory są szybko produkowane i łatwo dostępne⁴³. Niemniej jednak zarówno wymiar ekskluzywny, jak i popularny może ukazywać nowy styl życia wiążący się z przyjmowaniem postaw społeczno-politycznych oraz podejmowaniem decyzji na potrzeby wewnętrzne mogące znaleźć oddźwięk w polityce zagranicznej. Co więcej, w epoce informatyzacji każda kultura może okazać się atrakcyjna, łatwo dostępna, godna uwagi i upowszechniania⁴⁴. Dlatego też istnieje bardzo duże ryzyko błędu w ocenie kulturowych czynników potęgi⁴⁵.

Problem w operowaniu kulturą popularną jako zasobem *soft power* wynika z ograniczonych możliwości kontroli jej przez instytucje rządowe. Wprawdzie może ona stanowić istotny zasób miękkiego wpływu, ale w momencie, gdy jest adresowana do podobnego otoczenia. Wynika to z tego, iż skuteczność miękkiego wpływu, a także uzyskanie zamierzonych skutków są zależne od interpretacji odbiorców.

Analitycy, którzy błędnie stawiają znak równości pomiędzy miękką siłą a kulturą, w pewien sposób degradują znaczenie *soft power*. Wychodzą z założenia, iż same dobra kulturalne determinują zmiany zachowania w środowisku globalnym⁴⁶. Prócz tego, badając zaplecze kultury, trzeba mieć na uwadze, iż jest to również zbiór praktyk i za-

⁴¹ J.S. Nye, *Limits of American Power*, „Political Science Quarterly”, t. 117, nr 4 (Winter, 2002–2003), s. 554.

⁴² J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces...*, s. 41; J.M. Mitchell, *International Cultural Relations*, London 2015.

⁴³ R. Kuźniar, Wprowadzenie, w: J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces...*, s. 14.

⁴⁴ J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces...*, s. 63; T. Solomon, *The Affective Underpinnings Soft Power*, „European Journal of International Relations” 2014, nr 3, s. 720–741.

⁴⁵ J.S. Nye, *Soft Power*, „Foreign Policy”, nr 80, Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), s. 168; D. Crane, K. Nobuko, K. Ken'ichi, *Global Culture: Media, Arts, Policy, and Globalization*, London 2016.

⁴⁶ D. Ogonnaya Igwe, *The Perception of Power in The Context of National Security and Foreign Policy Thrust*, „Journal of Military and Strategic Studies” 2012, t. 14, s. 16.

chowań mających istotny sens dla danego społeczeństwa, przy czym jest to zjawisko o bardzo wielu przejawach⁴⁷. Dlatego też tak ważne jest zdiagnozowanie funkcjonalności wytworów własnej kultury⁴⁸, tak by możliwe było jak najskuteczniejsze operowanie nimi jako instrumentami wpływu na innych.

ŹRÓDŁO SOFT POWER: POLITYKA ZAGRANICZNA

Uwzględniając różnice w spojrzeniu na politykę zagraniczną, należy uznać, że jest ona zewnętrznym przejawem działalności organów państwowych, których zadaniem jest realizowanie celów państwa. Z jednej strony istnieje tradycyjny hierarchiczny model polityki zagranicznej oraz model sieci. Te dwa modele w różny sposób wykorzystują miękką siłę.

W modelu hierarchicznym, mamy do czynienia z podkreśleniem centralnego miejsca międzyrządowych relacji, w których ministerstwo spraw zagranicznych sprawuje kontrolę nad interakcjami zachodzącymi w środowisku politycznym krajowym, jak i międzynarodowym. Jednym z problemów funkcjonowania modelu hierarchicznego polityki zagranicznej jest pionowa struktura funkcjonalna. Może ona przeszkadzać w uzyskaniu większej mobilności w dążeniu do osiągnięcia innowacyjnych rozwiązań, a także zbierania informacji od adresatów⁴⁹. Niemniej taka struktura wewnętrzna jest utrwalona i wynika z charakteru państw.

W modelu sieciowym polityki zagranicznej takie problemy są mniej odczuwalne. W obliczu rosnącej współzależności pomiędzy państwami, wpływ nie jest już tylko funkcją zasobów militarnych i ekonomicznych, które posiada dany kraj, ale ważne są zasoby przynależące do podmiotów prywatnych czy wspólnoty. To właśnie ta część aktywności wykorzystuje znakomicie dyplomację publiczną, czyniąc z niej ważny instrument tworzenia *soft power*⁵⁰.

Z polityką zagraniczną związana jest ściśle legitymizacja działań podmiotów międzynarodowych. Jest ona funkcją legalności, czyli do-

⁴⁷ J.S. Nye, *Public Diplomacy and Soft Power*, „Annals of the American Academy of Political and Social Science”, March 2008, s. 96.

⁴⁸ R. Cooper, *Hard Power, Soft Power and the Goals of Diplomacy*, w: *American Power in the 21st Century*, eds. D. Held, M. Koenig-Archibugi, Cambridge 2004, s. 170.

⁴⁹ E.J. Wilson III, *Hard Power, Soft Power, Smart Power*, „The Annals of the American Academy of Political and Social Science”, March 2008, s. 117.

⁵⁰ A.W. Ziętek, *Dyplomacja publiczna jako instrument soft power*, w: *Nowe oblicza dyplomacji*, red. B. Surmacz, Lublin 2013, s. 37.

stosowania działań do formalnych i legalnych zasad, ale i wspólnie wyznawanych wartości. Legitymizacja jest czymś, do czego posiadacz potęgi musi się nieustannie odnosić bardzo ostrożnie, gdyż bardzo łatwo jest ją roztrwonić poprzez nieodpowiedzialne zachowanie. Zatem wartość legitymizacji jest siłą ograniczoną i najlepszą metodą, by ją zachować, jest respektowanie tych ograniczeń.

Z procesem legitymizacji związane są możliwości przeprowadzenia dyskursu na forum międzynarodowym, czyli ustalania, które problemy są istotne, a które nie. Posiadanie globalnego programu politycznego pozwala niektórym aktorom na forsowanie swoich interesów oraz ograniczenie zdolności innych do angażowania się w podejmowanie kolektywnych przedsięwzięć. Zanim zapadną pewne decyzje warunkujące działanie, problem musi zaistnieć w procesie, który związany jest z określonymi normami i procedurami. Proceduralne oblicze siły decyduje o tym, które sprawy pojawiają się w dyskusji politycznej, a które nie. W praktyce wprowadzanie pewnych kwestii do porządku obrad Rady Bezpieczeństwa ONZ ma zatem silny wymiar symboliczny, a przebieg dyskusji o tym, co stanie się przedmiotem obrad, ilustrują jego wagę⁵¹. Można więc uznać, że siła organizacji wynika z szacunku, jaką darzy ją wspólnota międzynarodowa. Państwo, które uzasadnia legitymizację swoich działań nie tylko przy pomocy własnych obywateli, ale także członkostwa w organizacjach międzynarodowych, ma większe szanse powodzenia, stąd państwa poszukują takiego wsparcia⁵².

Oczywiście część podmiotów działa bez jakiegokolwiek legitymizacji i przeciw prawu międzynarodowemu. Stanem optymalnym jest zatem tworzenie klimatu politycznego, w myśl którego aktywność takiego podmiotu zostanie uznana za słuszną, a nawet konieczną⁵³.

Ważnym elementem uznania polityki zagranicznej za część *soft power* jest sposób budowania konsensusu. Hannah Arendt podkreśliła, że siła w jej podstawowym znaczeniu ma charakter kompromisowy, to znaczy polega na konsensusie zawartym przez grupę aktorów sceny międzynarodowej na temat tego, jak regulować ich wzajemne relacje⁵⁴.

⁵¹ R. Foot, S.N. Macfarlane, M. Mastanduno, *US Hegemony and International Organizations. The United States and Multilateral Institutions*, New York 2003, s. 17.

⁵² R.W. Cox, *Gramsci, Hegemony and International Relations, an Essay in Method*, „Millennium. Journal of International Studies” 2005, t. 12, nr 2, s. 62.

⁵³ J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces...*, s. 40.

⁵⁴ H. Arendt, *On Violence*, New York 1970, s. 56.

Niektóre zasoby miękkiej siły, takie jak dzielenie się swoimi wartościami czy wiarygodność, mogą ułatwiać budowanie konsensusu, nie można jednak uznać, że zgoda co do zasad czy wartości automatycznie przekłada się na zgodę co do celów i środków. Budowanie konsensusu wymaga wysiłku i jeśli brakuje odpowiednich mechanizmów do jego osiągnięcia może on pozostawać tylko niespełnionym potencjałem. Co więcej, nawet jeśli istnieją odpowiednie mechanizmy, to nie oznacza to, że zostaną adekwatnie wykorzystane przez właściwych aktorów. Umiejętność budowania konsensusu staje się coraz bardziej istotna w zglobalizowanym świecie, ponieważ rozwiązywanie globalnych problemów może być oparte wyłącznie na zgodzie⁵⁵.

JAK DZIAŁA SOFT POWER?

Działanie *soft power* może być utożsamiane z dążeniem do kooptacji⁵⁶. Siła kooptacji opiera się na ukrytej i niewidocznej formie władzy, przez co może budować subtelniejsze i dobrowolne więzi dążących do uzyskania obopólnej korzyści⁵⁷. Bez wątpienia kooptacja stanowi przeciwieństwo nakazu, jednakże dopełnia ona przy tym całościowy sposób oddziaływania podmiotu politycznego⁵⁸. Formy zachowań sklasyfikowane pomiędzy nakazem a kooperacją tworzą cały wachlarz możliwości, poczynając od przymusu, wymuszenia, ustalenia zakresu dialogu międzynarodowego, atrakcyjności, a kończąc na tworzeniu zjawiska wchłaniania. Z tymi trzema ostatnimi sferami działalności zazwyczaj związane jest *soft power*⁵⁹.

Według rysunków 2 i 3 instrumenty, dzięki którym państwo oddziałuje, nie odgrywają większej roli w przypadku biernego wpływu. Mniejsze znaczenie może mieć wówczas dyplomacja publiczna, kulturalna, choć media mają zawsze pewne znaczenie.

⁵⁵ I. Hurd, *Legitimacy and Authority in International Politics*, „International Organization” 1999, t. 53, nr 2, s. 387; E.O. Czempiel, *Kluge Macht*, Munchen 1999, s. 95.

⁵⁶ J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces...*, s. 36.

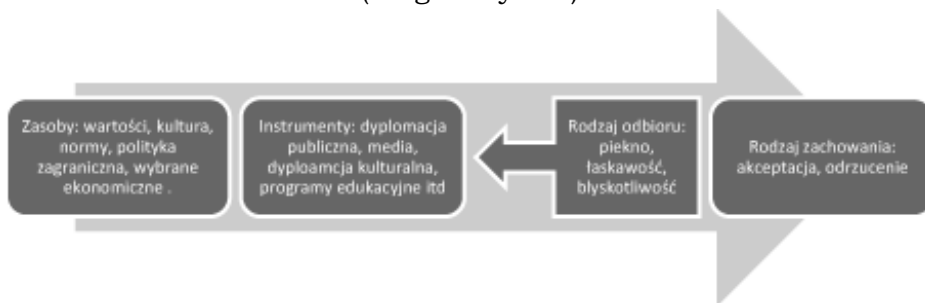
⁵⁷ D. Ogonnaya Igwe, *The Perception...*, s. 8; J.S. Nye, *Public Diplomacy and...*, s. 95; P. Colson, *Soft Power Discourse and the Significance of European Union Foreign Policy Methods*, http://euce.dal.ca/Files/Colson_paper_May_2008.pdf, s. 8–9 [dostęp: 8 grudnia 2013].

⁵⁸ D. Ogonnaya Igwe, *The Perception...*, s. 10.

⁵⁹ J.S. Nye, *Limits of...*, s. 53.

RYSUNEK 2

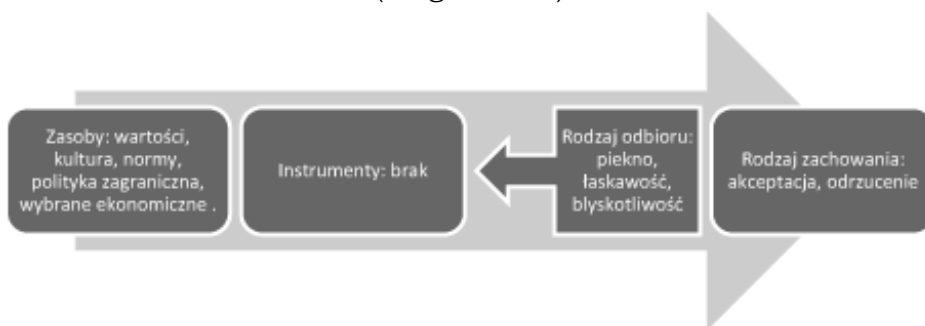
Oddziaływanie miękkiej siły – źródła, instrumenty, efektywność
(droga aktywna)

Źródło: Badania własne.

RYSUNEK 3

Oddziaływanie miękkiej siły – źródła, instrumenty, efektywność
(droga bierna)

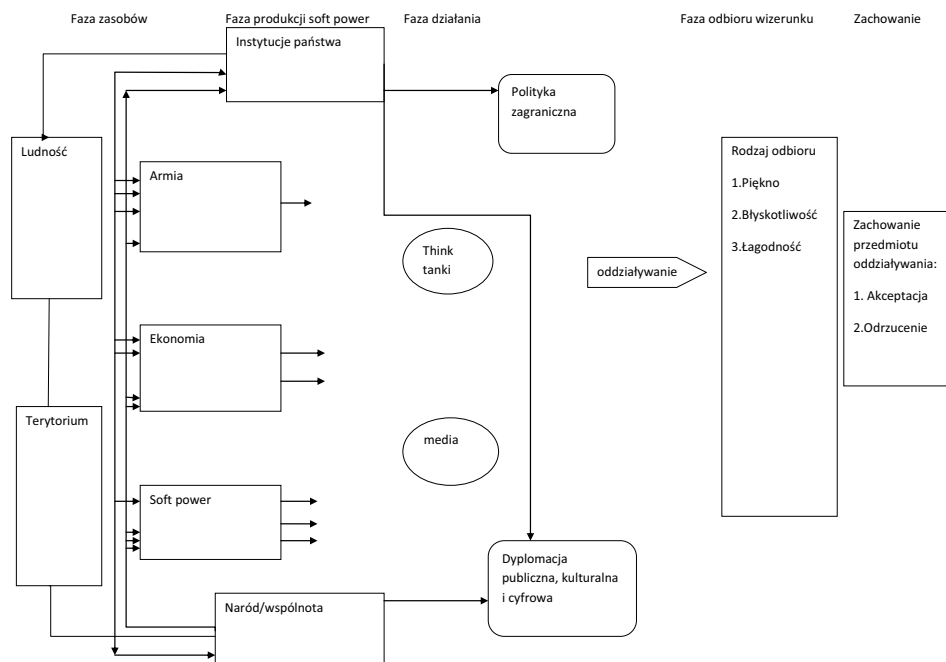
Źródło: Badania własne.

Współcześnie nie można sobie wyobrazić stosunków międzynarodowych i strategicznego działania państwa bez użycia zasobów *soft power* zwłaszcza przy rozwiązywaniu problemów w polityce światowej⁶⁰. Należy przy tym zaznaczyć, iż potencjalny wpływ państwa na innych uczestników stosunków międzynarodowych za pomocą narzędzi miękkich może być zarówno wytworem prowadzenia celowej polityki, jak i zjawisk nie będących skutkiem określonych działań (bierny wpływ zasobów)⁶¹.

⁶⁰ J.S. Nye Jr., *Think Again: Soft Power*, „Foreign Policy” 2006 (154), nr 3; C. Bjola, M. Holmes, *Digital Diplomacy: Theory and Practice*, London 2015.

⁶¹ Ch.B. Whitney, D. Shambaugh, *Soft Power in Asia: Results of a 2008 Multinational Survey of Public Opinion*, The Chicago Council on Global Affairs, http://www.thechicago-council.org/UserFiles/File/POS_Topline%20Reports/Asia%20Soft%20Power%202008/Soft%20Power%202008_full%20report.pdf [dostęp: 28 marca 2014]; J.S. Nye Jr., *Power and Foreign Policy*, „Journal of Political Power” 2011, t. 4, nr 1, s. 9–24.

RYSUNEK 4
Miejsce *soft power* w tworzeniu siły państwa

Źródło: Badania własne.

Rysunek 4 pozwala określić możliwości oddziaływania państw poprzez wykorzystanie miękkiej siły. Ogólną siłę państwa tworzą zasoby będące sumą potencjału siły zbrojnej, czynników ekonomicznych oraz czynników określanych jako *soft power*. Element określany jako masa krytyczna, czyli terytorium i liczba ludności przyczynia się do zwiększenia siły państwa, choć w mniejszym stopniu wpływa na jego *soft power*.

Państwo jest w stanie bardziej kontrolować zasoby wojskowe i ekonomiczne, a w mniejszym czynniki przynależne tradycyjnie do *soft power*. W przypadku narodu (wspólnoty) jest odwrotnie. Tu większy wpływ ma wspólnota w sferze *soft power*, a mniejszy w dziedzinie ekonomii i wojska, aczkolwiek ich udział i tu jest oczywisty.

Państwo, decydując o polityce zagranicznej, w sposób pośredni tworzy *soft power*, korzystając z możliwości dyplomacji publicznej, kulturalnej, *think tanków* i mediów. Prowadząc politykę zagraniczną,

decyduje o sferze uruchomienia *soft power*, ale już w sferze dyplomacji publicznej większą rolę odgrywa wspólnota, np. naród. W dużej mierze wielkość *soft power* wynika z trwałości wspólnoty i jej zakresu oddziaływania, chęci identyfikacji z działaniami rządu i włączenia się do działań.

Instytucje państwa i wspólnota wytwarzają miękką siłę wpływu skorelowaną z tworzeniem brandingu. Marka państwa jest ważna, ponieważ na jej podstawie buduje się wizerunek pomocny w zwiększaniu jego atrakcyjności. Atrakcyjność z pewnością jest najważniejszym elementem wzmacniającym *soft power*, choć trudno jednoznacznie określić, czy owa właściwość jest bezpośrednim lub pośrednim rezultatem operowania miękkimi narzędziami oddziaływania, czy też jest to w rzeczywistości synonim *soft power*⁶².

Atrakcyjność jest budowana poprzez trzy elementy przyciągające: piękno, błyskotliwość i łaskawość.

Łaskawość/dobroczynność (*Benignity*) – działa na skłonność do wzajemnego zrozumienia i wzmacniania poczucia altruizmu. Dobroczyńca budzi sympatię, zaufanie, zwiększa wiarygodność. Cecha ta wyzwała wdzięczność oraz sympatię do określonego podmiotu. Może być użyta do tworzenia *soft power*, jeżeli pomoc niesiona innemu społeczeństwu jest bezinteresowna, bez odwoływania się publicznie do wdzięczności⁶³.

Kompetencje/błyskotliwość (*Brilliance*) – ma zadanie wzbudzać podziw i szacunek, co w konsekwencji może doprowadzić do naśladownictwa. Zyska uznanie np. silna i sprawnie zarządzana armia, bogata i dynamiczna gospodarka, różnorodna i pełna dokonań kultura.

Piękno (*Beauty*) – w badaniach nad *soft power* nie chodzi o piękno fizyczne, ale przyciąganie poprzez zgodność wartości, ideałów i wizji. Podziwiając kogoś za piękno, łatwiej podejmować z nim działania, tworząc pewne wartości, co wspomaga zaufanie, przyjaźń i współpracę⁶⁴.

Atrakcyjność jest efektem działania instrumentów wpływu i pojawia się w fazie odbioru wizerunku. Atrakcyjność powstaje również

⁶² *Ibidem*, s. 104.

⁶³ J. Nye, *Przyszłość siły*, Warszawa 2014, s. 177.

⁶⁴ A.L. Vuving, *How Soft Power Works*, Toronto, September 2009, <http://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf> [dostęp: 12 maja 2016].

bez udziału instrumentów oddziaływania, stanowiąc bierną drogę budowania *soft power*. Trudno określić, który sposób: czynny czy bierny jest skuteczniejszy, ponieważ nie można oddzielić ich od siebie. Etap ten kończy możliwości tworzenia i oddziaływania *soft power* oraz ostatecznie weryfikuje możliwości podmiotu w zakresie tworzenia miękkiej siły wobec państw będących celem oddziaływania, które akceptują obce wpływy lub je odrzucają.

Ważne dla możliwości oddziaływania *soft power* jest środowisko międzynarodowe, w którym funkcjonuje podmiot. Gdy otoczenie postrzegane jest w kategorii rywalizacji, to większe znaczenie mają czynniki ekonomiczne, zwłaszcza te związane z tzw. masą krytyczną (terytorium i ludność). Wzrasta wówczas znaczenie czynników wojсковых, aczkolwiek pozostają one w równowadze z tymi identyfikowanymi ściśle jako zasoby *soft power*

Gdy otoczenie międzynarodowe postrzegane jest jako wrogie, to wzrasta znaczenie czynników związanych z potencjałem ekonomicznym, zasobami naturalnymi, położeniem geograficznym, środkami militarnymi oraz posiadanymi zasobami ludzkimi. W tym układzie maleje zdecydowanie możliwość oddziaływania zasobów *soft power*.

W środowisku ocenianym jako przyjacielskie, postrzega się uczestników stosunków międzynarodowych jako partnerów. Współpracujące strony są bardziej elastyczne i kreatywne w poszukiwaniu nowych rozwiązań, a stosowane narzędzia wpływu przynależą głównie do kategorii ekonomicznej i *soft power*.

PODSUMOWANIE

Państwa we współczesnym świecie muszą wykorzystać wszystkie zasoby i siły. Jeżeli państwo pokłada zbyt dużą nadzieję w środkach miękkich, to jego stan bezpieczeństwa może być zagrożony. Bardzo atrakcyjne państwo, stabilne i bogate, którego potęgą nie opiera się jednak proporcjonalnie na sile militarnej, ekonomicznej i miękkich zasobach, może stanowić łatwy obiekt agresji, niekoniecznie militarnej w klasycznym rozumieniu. Nadmiar wiary w miękką siłę i wzrost nieroztropnego entuzjazmu wobec ograniczeń wykorzystania *hard power* mogą być niebezpieczne⁶⁵. Z kolei oparcie się głównie na środkach twardych ogranicza jednak zakres wpływów, ale katastrofę

⁶⁵ *Ibidem*, s. 48.

związaną np. z egzystencją odsuwa w czasie. Ten czas może być potrzebny do rozwinięcia miękkich zasobów siły⁶⁶.

Zwolennicy priorytetowości *hard power* twierdzą, iż korzystanie z *soft power* jest w gruncie rzeczy wyrzeczeniem się siły, że jest to siła niewystarczająca bądź też nieskuteczna. Tymczasem rzeczywistym problemem w ograniczeniu stosowania miękkiej siły jest to, że jest ona trudna do oceny z punktu widzenia stopnia skuteczności w relacjach międzynarodowych.

⁶⁶ J. Arquilla, D. Ronfeldt, *The Emergence of Neopolitik: Toward an American Information Strategy*, Santa Monica 1999, s. 42.